

שׁו"ת בהלכה לשולחן שבת

מאת הרב משה חיים חנונו שליט"א

גיליון מס' 19

מלאכת מבעיר

הקדמה

מלאכת מבעיר היא אחת מל"ט מלאכות שאסורות בשבת. מלאכת מבעיר הוזכרה במפורש בתורה שנאמר "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". הגדרת מלאכת מבעיר היא, הדלקת אש, הגדלת אש קיימת, הצתת חומר גלם וכילוי, וכן חימום חומר ללא כילוי כגון התכת מתכות. למלאכת מבעיר יישומים רבים, בבישול, חימום, שימוש בחשמל, תאורה ועוד, כפי שיבואר. כיצד התקיימה המלאכה במשכן: במלאכת עשיית המשכן הבעירו אש, לצורך בישול הסממנים.

הפעולות האסורות משום אב המלאכה הם: הבערת אש בכל אופן שהוא, בין יצירת אש חדשה באמצעות גפרור וכדומה, ובין הבערת אש מאש קיימת. הפעולות האסורות משום תולדת המלאכה הם: ליבון מתכות באש, הוספת חומרי בעירה לאש דולקת. חיתוי גחלים (גורם להגדלת האש). הפעולות האסורות מדרבנן הם: שהיית תבשיל שלא התבשל מערב שבת על אש גלויה, מחשש שמא יבוא לחתות בגחלים (כדי להגדיל את האש). ההטמנה אפילו מערב שבת בדבר שמוסיף הבל (חום) בתבשיל, מחשש שמא יבוא להטמין באפר עם גחלים ויבוא לחתות בגחלים. פתיחת הדלת כנגד המדורה מחשש שהרוח תגביר את האש. קריאה או עשיית פעולה אחרת לאור הנר, מחשש שמא ישכח ויטה את הנר ויעבור על מלאכת מבעיר. הדלקת נרות בשמן שאינו נמשך אחרי הפתילה או בפתילה שהאש אינה נאחזת בה טוב, מחשש שמא יבוא להטות את השמן לצד הפתילה כדי שתאיר טוב יותר.

ולפושטו בשבת, משום שאין זה אלא פסיק רישיה שלא נחא ליה באיסור דרבנן¹².

לימוד לאור הנר, תאורת חשמל

מוותר לקרוא/ללמוד לאור הנרות?

חכמים אסרו לקרוא או ללמוד לאור הנר בשבת מחשש שמא יטה (יזיז) את הנר בשבת ויעבור על איסור מבעיר בליבוי האש. הגם, חכמים תיקנו להדליק נר לכבוד שבת כדי שיוכלו לאכול לאור הנר, וכדי שלא יתקלו בחפצים, אך דבר הצריך עיון רב כגון קריאה או לימוד, אסרו חכמים¹³.

אם רוצים לקרוא שניים יחד, מותר?

כל מה שאסרו חכמים ללמוד לאור הנר הוא דווקא ביחיד, אך כאשר שניים לומדים יחד לא גזרו, משום שיזכירו אחד לשני¹⁴.

האם מותר ללמוד לאור נר חשמלי שיש בו אפשרות להגביר ולהנמיך את עוצמת האור?

מותר ללמוד לאור תאורת חשמל כיון שעל חשמל לא גזרו חכמים. ומותר גם באופן שבנברשת יש כמה מנורות חשמל ורק חלק מהנורות דולקות, שלא חששו שמא ידליק מנורות נוספות¹⁵.

אולם, תאורת חשמל שיש בה אפשרות להגביר ולהנמיך את עוצמת האור, מעיקר הדין מותר ללמוד לאורה, אך ראוי להניח עליה פתק לתזכורת שהיום שבת, או לכסות את הכפתור¹⁶.

נרות שעווה גם בכלל האיסור?

בימיהם, כן. בימינו, מותר ללמוד לאור נרות פרפין או שעווה, מפני שנרות של היום דולקים

כהבערה בשבת, מטעם זה אסור להדליק גופי חימום כגון תנור אפיייה, קומקום ופלאטת שבת חשמלית⁶.

האם מותר להבעיר אש על ידי זכוכית מגדלת?

אסור להדליק אש בשבת על ידי אנרגיית השמש, כגון על ידי מיקוד קרני השמש בעזרת זכוכית מגדלת⁷.

נברשת עם נרות שמן, מותר להגביה אותה לתקרה?

אסור לגעת במנורת שמן דולקת אם היא תלויה בשרשראות בתקרה, משום שנגיעה קלה בה גורמת לנדנודה, ויש לחוש שמא יתקרב השמן אל הפתילה או יתרחק ממנה ונמצא מכבה או מבעיר⁸.

אכן, מנורת שמן שהיא דולקת ומונחת על השולחן, מותר לנגוע בה מבלי להזיזה, שבה אין חשש כיבוי והבערה. וגם אין לחוש בנגיעה בה לאיסור מוקצה, כי מוקצה אינו אסור בנגיעה, אלא בטלטולו ונדנודו⁹.

האם מותר ללבוש בגד סינטטי שבשעת לבישתו נוצרים מעין ניצוצות סטטיים?

ניצוץ אש שנוצר כתוצאה משפשוף שני עצמים זה בזה, ונכבה מיד, יש אומרים שיש בזה איסור דאורייתא של מבעיר¹⁰, ויש אומרים שיש בזה איסור דרבנן¹¹.

אולם ניצוץ של בגד סינטטי שבשעת לבישתו או פשיטתו במקום אפל, נראה שיוצאים ממנו כעין ניצוצות אש מחמת חשמל סטטי, מותר ללבושו

הלכות מבעיר בשבת

מהי מלאכת מבעיר?

מלאכת מבעיר, היא פעולת הבערת אש, בכל דרך ובכל צורה שהיא. ולכל סוגי המטרות, כגון: בישול, תאורה וחימום. אבל הבערה שאין בה צורך, אלא דרך השחתה וקלקול, אף על פי שאינה אסורה מהתורה, אסורה מדברים חכמים¹.

האם בכלל פעולות הבערה נכלל גם הגדלת אש קיימת?

איסור מבעיר בשבת חל גם על הגדלת אש קיימת, או שיפור הבעירה. לכן, המוסיף שמן בנר דולק, נחשב למבעיר, וכן המזיז את השמן שבנר הדולק כדי לקרבו אל הפתילה שתדלק יפה עובר משום מבעיר, מפני שבפעולות אלו מגדיל או משפר את הבעירה².

בכלל זה אסור לחתות בגחלים, או להגביה את רמת החום של כיריים של גז, או כיריים חשמליות, גם אם הם דולקות מבעוד יום³.

כמו כן, אסור ללבות אש על ידי עשיית רוח כדי שהאש תדלק יותר טוב, בין בידיו ובין בכלי⁴.

האם הדלקת תנור בשבת אסורה משום הבערה?

מן התורה אסור להדליק כיריים של גז או הסקה בשבת, בין אם הם דלוקים על ידי עצים ובין אם הם מופעלים על ידי גז, בנוזן, סולר או נפט, מפני שעובר בכך על מלאכת מבעיר בהבערת האש⁵. מערכת חשמלית שיש בה חוט להט נחשבת

9 שם.

10 ט"ז סימן תקב ס"ק א. בדעת הרמב"ם (שביתת יום טוב ד', א).

11 פרי מגדים שם.

12 אחרונים.

13 שו"ע סי' רעה סע' א.

14 שם סע' ב. והמג"א (ס"ק ה) התיר רק לצורך מצווה.

15 הסכמת האחרונים, ומטעם המש"ב (ס"ק ד).

16 הסכמת אחרוני זמנינו שאין לנו לגזור גזרות מדעתינו אלא רק מה שגזרו חכמים, וזה דומה להוספת שמן לנר

1 רמב"ם פ"ב מהל' שבת ה"א.

2 רמב"ם שם הלכה ב. ושו"ע סי' רעה סע' ה.

3 שו"ע סי' רננ סע' א.

4 שו"ע סי' רעז סע' ב, ומשנ"ב שם ס"ק ט.

5 רמב"ם שם הלכה א.

6 שם.

7 אחרונים.

8 רמ"א שם סע' ג, משנ"ב ס"ק יט.

יפה ואין לחשוש בהם שמה יבוא להטות את הנר, אך בנר הדולק בשמן אסור.¹⁷
אם הייתה הפסקת חשמל, האם אפשר לברך ברכת המזון מהסידור?
אם אירעה הפסקת חשמל בליל שבת, ועדיין לא

בירכו ברכת המזון: אם הברכות שגורות בפיו יכול לברך ברכת המזון גם לאור הנר.¹⁸
אך אם אין הברכות שגורות בפיו, יכול לקרוא מתוך הספר רק עם אדם נוסף, שאז אין חשש שמה יטה את הנר.¹⁹ או שיעמיד שומר שלא

יטה.²⁰

אם אין שם אדם אחר, וגם אין הברכה שגורה בפיו, אם אכל ושבע ונתחייב בברכת המזון מן התורה, המקל לברך ברכת המזון, לאור הנר יש לו על מה שיסמוך.²¹

שימוש במוצרי חשמל בשבת

הקדמה

אסור להפעיל כל מכשיר חשמלי בשבת. אין הבדל בין אם המכשיר מחובר לחשמל או לסוללות, כל מכשיר שפועל על ידי זרם חשמלי אין להפעילו בשבת. במידה ויש במכשירי החשמל חוט להט המתלהט מהזרם החשמלי העובר בו, עובר בזה על מלאכת מבעיר מהתורה, ובמידה ואין בו חוט להט, עובר על איסור דרבנן של מוליד דבר חדש.²²

אין להדליק בשבת גופי תאורה, בין נורות להט, נורות לד, ופלורסנטים.²³

האם מותר להוציא את התקע מהשקע כשהשעון שבת במצב כבוי?

תאורת חשמל שכבתה על ידי השעון שבת, וברצונו שלא תידלק שוב, מותר בעודה כבוייה לשנות, ולהוריד את מצב מתג ההדלקה של המנורה למצב כבוי, אך ראוי שיעשה זאת בשינוי כגון במרפקו, משום שיש במתג איסור מוקצה.²⁴

בזמן שזרם החשמל מופסק על ידי השעון שבת, מותר להוציא את התקע מן השקע כדי שהמכשיר החשמלי לא יידלק עם חיבורו מחדש של זרם החשמל. אך ראוי שיעשה זאת בשינוי כגון במרפקו משום מוקצה כנ"ל.²⁵

אירעה הפסקת חשמל ותוקנה באיסור על ידי עובדי חברת החשמל היהודים, האם המאכלים מותרים?

הפסקת חשמל כללית, שתוקנה במהלך השבת על ידי טכנאים יהודים של חברת החשמל: במידה ויש בשכונה זו חולה שיש בו סכנה, מותר להמשיך להשתמש במכשירי החשמל בשבת (כגון לאכול מתבשילים שהתחממו על הפלטה) ואין לדונם כמעשה שבת שאסורים. אך אם אין חולה, יש מתירים ויש אוסרים.²⁶

אכן, אם התקלה הייתה במערכת החשמל הביתית שתוקנה באיסור על ידי יהודי (מבלי שהיה שם חשש פיקוח נפש), אסור ליהנות הנאה ישירה מחשמל זה. לכן, מאכלים שהיו על פלטה חשמלית שנכבתה בקצר החשמל, וחזרה לעבוד, אם המאכלים לא היו מבושלים דיים וכעת החימום הנוסף גמר בישולם, אסורים. ואם היו מבושלים אלא שהתחממו מההדלקה באיסור, יכול לאכלם בעודם קרים, אחר שיורידם מהפלטה ויתקררו.²⁷

קיבלתי הודעות באיסור בשבת, מותר לקרוא אותם במוצאי שבת?

הודעות, מיילים, שיחות קוליות וכדומה, שנשלחו על ידי יהודי באיסור במהלך השבת, מותר במוצאי השבת לקוראם.²⁸

האם מותר לכוון מלפני שבת שעון מעורר בפלאפון לשבת בבוקר?

מותר לכוון שעון מעורר בפלאפון מערב שבת כדי שיפעל בשבת.²⁹

האם מותר להשתמש במכשיר שמיעה בשבת?

מותר להשתמש במכשיר שמיעה על ידי שידליק את המכשיר מערב שבת, ואז יהיה מותר להשתמש בו בשבת.³⁰

האזור מרושת במצלמות אבטחה האם מותר לעבור כנגדם בשבת?

הדבר ברור שאסור לצלם בכל מצלמה בשבת, ככל שימוש במכשיר חשמלי שאסור בשבת.³¹

מצלמות אבטחה שמצלמות קבוע באופן אוטומטי את כל העוברים ושבים (כדוגמת אזור הכותל המערבי), מותר לעבור לידם בשבת, כיוון שאינו מתכוון כלל לצילום.³²

האם מותר לעבור ברחוב שיש בו מנורות המופעלות על ידי חיישנים?

הנמצא במקום שהדלקת האור וכיבוי נעשים באופן אוטומטי, שכאשר מתקרב לחיישן נדלק האור, וכשמרחק מהחיישן נכבה האור, במידה ונוח לו בהדלקת האור אסור לעבור לו שם בשבת, ובמידה ולא נוח לו בהדלקת האור מותר לעבור שם. לכן:

אסור להיכנס לבית חכם, או לעבור במקום חשוך שבו חיישן תאורה, משום שנוח לו

27 כנ"ל לגבי שימוש במכשירי חשמל בשבת.
28 הסכמת האחרונים, עיין ש"כ פרק כג סעיף סד עמוד שעט.
29 הסכמת האחרונים, עיין ש"כ שם סעיף סה עמוד שפ.
30 שם, אך כתב שכן הראוי להחמיר ולא לעבור שם אם יש דרך אחרת.
31 שהרי מפעיל פעולה חשמלית. אחרונים.
32 ש"ע סי' רעו סעי' א.
33 שם.
34 שהרי מכשיל את הרבים לצורך ממונו.
35 הסכמת רוב ככל האחרונים.
36 כנ"ל.
37 אחרונים, עיין ש"כ שם סעיף לג עמוד קעת.
38 שם.
39 אחרונים, ע"פ ש"ע סי' שיח סעי' ב.
40 ש"ע שם סעי' א.

ולא להטייה שבה גזרו חכמים, אך באופן זה ראוי שיכתוב פתק תזכורת שהיום שבת.
17 השו"ע בסעי' א אסור, אך כתב המשנ"ב (ס"ק ד) שהנרות שלנו טובים, ואף בחול לא צריך להטותם, ולכן אין חשש.
18 שם סעי' ט, ומשנ"ב ס"ק יח.
19 שם סעי' ב.
20 שם סעי' ג.
21 משנ"ב שם ס"ק ז.
22 הסכמת האחרונים, עיין ש"ע עמוד קסו.
23 כנ"ל.
24 ש"ע סי' שיח סעי' א, ובט"ז ס"ק א דאין בכדי שיעשו' במלאכת יהודי. אכן, האחרונים כתבו שטוב להמתין במוצאי שבת שיעור זמן של "בכדי שיעשו" (היינו הזמן המשווער שלקה לשלוחים לכתוב את המייל, הודעות, ולשלוח).
25 ש"ע רמ"א סי' רנב סעי' ה. ואין חשש להשמעת קול, כיון שהוא דבר מפורסם.
26 הסכמת האחרונים, עיין ש"כ פרק לד סעיף כח עמוד תקעו.